

Ostrowska, Teresa

"Medical History in Hungary 1972", Budapest 1972 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/4, 730-732

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stwo jak i hazardujący życiem żeglarze chcieli wynieść z tej akcji określoną korzyść. Dla celów naukowych, ze względu na umiejętne połączenie postulatów geografii oraz historiografii, piękny styl i wieloaspektowość, książka G. Hamanna powinna się znaleźć w każdej bibliotece uniwersyteckiej. Byłaby jednak dla szerszego odbiorcy potrzebna jakaś jej popularyzacja, oczywiście z odpowiednią ikonografią, mapami i tabelami. Publikacja taka mogłaby napewno liczyć na obcojęzyczne przekłady.

Stanisław Brzozowski

Medical History in Hungary 1972. Budapest 1972 Societas Hungarica Historiae Artis Medicinae Museum et Bibliotheca Historiae Artis Medicinae de I. Ph Semmelweis nominata ss. 230, ilustr. Orvostörténeti Közlemények. Communicationes de historia artis medicinae. Supplementum 6.

Wydawnictwo to, zawierające prace węgierskich historyków medycyny, zostało przedstawione na XXIII Międzynarodowym Kongresie Historii Medycyny w Londynie w 1972 r. przez Węgierskie Towarzystwo Historii Medycyny i Muzeum oraz Bibliotekę Historyczno-Medyczną Semmelweisa. Historią medycyny na Węgrzech zajmuje się Węgierskie Towarzystwo Historii Medycyny i ściśle z nim powiązana Sekcja Historii Farmacji Węgierskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, natomiast podstawową instytucją w tym zakresie jest Muzeum i Biblioteka Historyczno-Medyczna Semmelweisa. Począwszy od 1970 r. — ich wydawnictwo „Communicationes de Historia Artis Medicinae”, będzie wydawane przy współudziale Węgierskiego Towarzystwa Historii Medycyny.

Prace w prezentowanej tutaj publikacji są ujęte pod kątem głównych tematów Kongresu, do których należały: Związki między medycyną brytyjską oraz medycyną innych krajów, Medycyna i Społeczeństwo, Medycyna kliniczna oraz Tematy dowolne ze szczególnym uwzględnieniem dziejów stomatologii oraz związków medycyny z naukami humanistycznymi. Specjalna uwaga była zwrócona na prace dotyczące powiązań brytyjsko-węgierskich w zakresie medycyny i zdrowia publicznego. Wydanie tomu zbiegło się z rozpoczęciem przygotowań do XXIV Międzynarodowego Kongresu Medycyny, który odbędzie się w przyszłym roku w Budapeszcie.

Na wydawnictwo składają się: spisy rzeczy w językach angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim, krótkie wprowadzenie w angielskim i francuskim, 14 artykułów w wersji angielskiej (od 6 do 28 stronic), wykaz współpracowników (komitet redakcyjny i autorzy) z podaniem ich tytułów naukowych, stanowisk i adresów — w języku angielskim.

Wśród autorów przeważają humaniści, głównie historycy. Lekarzy jest tylko 3: doktor medycyny Endre Réti, prezydent Węgierskiego Towarzystwa Historii Medycyny i dyrektor Głównej Biblioteki Lekarskiego Uniwersytetu Semmelweisa w Budapeszcie; doktor medycyny Emil Schultheisz, sekretarz generalny Węgierskiego Towarzystwa Historii Medycyny i dyrektor Muzeum i Biblioteki Historyczno-Medycznej Semmelweisa, oraz doktor medycyny weterynaryjnej Dénes Karasszon, skarbnik Węgierskiego Towarzystwa Historii Medycyny, pracownik naukowy w Narodowym Instytucie Zdrowia Publicznego. Większość autorów jest zatrudniona w Muzeum i Bibliotece Historyczno-Medycznej Semmelweisa.

Pierwszą w zbiorze jest praca Márii Vida *Modele państwa (utopie) i socjologia medycyny*, w której autorka przeprowadza porównanie pomiędzy historycznym rozwojem społecznych teorii utopijnych a społeczno-historycznymi procesami

zachodzącymi w medycynie i zdrowiu publicznym. Opisuje ona idealne społeczeństwa począwszy od starożytności aż do dnia dzisiejszego i przedstawia w nich poziom medycyny w jej historycznej periodyzacji.

József Antall w pracy *Ingerencja państwa a liberalizm w medycynie i zdrowiu publicznym* przedstawił to zagadnienie na tle nowożytnej historii powszechnej i historii Węgier.

Lajos Huszár omówił medale brytyjskie znajdujące się w zbiorach Muzeum Historyczno-Medycznym Semmelweisa. Kolekcja numizmatyczna składa się z około 5000 egzemplarzy, w tym znajduje się 66 medali bądź pochodzenia brytyjskiego, bądź w inny sposób powiązanych z Wielką Brytanią. Pracę ilustrują rysunki 23 medali.

Géza Buzinkay przedstawił angielską edukację i organizację zdrowia publicznego w latach 1620—1848 w świetle opinii węgierskich podróżników: studentów, lekarzy i osób nie związanych z medycyną.

Podobną pracę wykonał Géza Jeszenszky, który opracował problemy medyczne i sanitarne na Węgrzech w opinii brytyjskich podróżników w latach 1790—1848.

Rozprawa Zoltána Kádára dotyczy miniatur farmako-zoologicznych w kilku wydawnictwach średniowiecznych.

Emil Schultheisz i Lajos Tardy podjęli temat kontaktów węgiersko-brytyjskich w XVI i XVII w. na przykładzie Johna Dee matematyka, astronoma, astrologa i alchemika, jego syna Arthura Dee lekarza, Sir Philipa Sidneya humanisty i przyrodnika oraz Banfi Huniadesa chemika i alchemika, a Dénes Karasszon kontynuował to samo zagadnienie omawiając bliżej działalność Sydenhama i węgierskiego epidemiologa Jánoša Adáma Gensela (1677—1720).

Viola R. Harkó, Tivadar Vida przedstawił bliżej życie i działalność Istvána Weszprémiego (1723—1799), wybitnego lekarza węgierskiego i jego kontakty z Wielką Brytanią.

Ildikó Friedrich omówił recepcję szczepień Jennera na Węgrzech; były one tam stosowane już od 1799 r.

Endre Réti przedstawił wpływy Darwina na węgierską myśl medyczną. Pierwszy artykuł na temat darwinowskiej teorii rozwoju ogłosił nauczyciel Ferenc János już w kilka miesięcy po ukazaniu się *O powstawaniu gatunków drogą doboru naturalnego*.

József Antall, Anikó Faludy i Károly Kapronczay omówili życie, działalność i kontakty z Anglią Józsefa Fodora (1843—1901), węgierskiego lekarza zasłużonego w rozwoju higieny, a Mária Vida przedstawiła sylwetkę Tivadara Duki (1825—1908), lekarza węgierskiego, który po studiach lekarskich w Anglii przez szereg lat pracował w Indiach i w wielu publikacjach angielskich i węgierskich popularyzował medycynę hinduską. Swoją działalnością na polu nauki brytyjskiej i węgierskiej zasłużył na pamięć.

Ostatnią w tomie jest praca Lilli Váradi o społecznej sytuacji lekarzy na Węgrzech na przełomie XIX i XX w. Jest to raczej metodologiczne studium dotyczące fragmentarycznych zagadnień niż wyczerpujące opracowanie. Wykorzystano tutaj dane statystyczne co do liczby kadr lekarskich, ich rozmieszczenia, zarobków, wysokości honorariów. Autorka konstatuje, że przemiany społeczne w świecie lekarskim związane z rozwojem praktyki lekarskiej w burżuazyjnym społeczeństwie przebiegały na Węgrzech podobnie jak i w innych krajach Europy.

Artykuły są opracowane starannie, w piśmiennictwie cytowane są prace nie tylko węgierskich autorów. Liczne interesujące ilustracje, dobry papier, wykaz współpracowników — podnoszą wartość wydawnictwa.

Nasuwa się jednak pytanie, dlaczego tak mało w nim jest prac lekarzy i dlaczego przeważają wśród autorów pracownicy Muzeum i Biblioteki Historyczno-Medycznej Semmelweisa? Czyżby na Węgrzech historią medycyny zajmowali się głównie humaniści?

Teresa Ostrowska

Józef Szaflarski: *Poznanie Tatr. Szkice z rozwoju wiedzy o Tatrach do połowy XIX wieku*. Warszawa 1972 „Sport i Turystyka” ss. 618, nrb. 1, ilustr. portr., mapy, bibliogr.

Po monograficznym opracowaniu J. Kolbuszewskiego *Obraz Tatr w literaturze polskiej XIX wieku*¹ otrzymaliśmy obszerne opracowanie znanego geografą, prof. J. Szaflarskiego, poświęcone eksploracji naukowej w Tatrach. Jest to pierwsza w historycznej literaturze monografia tego rodzaju i choćby z tego względu zasługuje na odnotowanie.

Monografia Szaflarskiego jest przynajmniej częściowo, podsumowaniem prac autora nad dziejami geograficznego poznania Tatr. Złożyły się na nią dawniej drukowane studia, które w książce stanowią niekiedy osobne rozdziały, uzupełnione nowymi materiałami. Podaje je według zestawienia bibliograficznego: *Śląski student z połowy XVII w. na terenie polskich Karpat i Tatr* (Katowice-Cieszyn 1962), *Nowoodkryta panorama Tatr z r. 1719* (Warszawa 1934), *Trzy najstarsze panoramy tatrzańskie* (Kraków 1934), *O niektórych najstarszych zabytkach kartograficznych, przedstawiających Tatry i ich przedpole* (Kraków 1953), *Pierwsze mapy topograficzne Tatr z końca XVIII w.* (Kraków 1953), *Mapa Tatr Jerzego Wahlenberga z r. 1813 jako prototyp mapy warstwicznej* (Wrocław 1958), *Francuski mineralog F. S. Beudant na początku XIX wieku w Tatrach* (Kraków 1963), *Najstarszy przewodnik po Tatrach wydany w Nysie* (Katowice 1959).

Książka Szaflarskiego, nie licząc wstępu i zakończenia oraz bibliografii (w wyborze), ma 25 rozdziałów grupujących materiał chronologicznie. Pierwszy z nich, obejmujący okres do XVI w., jest zarazem geograficznym opisem Tatr, charakterystyką zasiedlenia, otoczenia tych gór oraz zbiorem informacji o pierwotnej gospodarce wewnątrz Tatr (pasterstwo, myślistwo, górnictwo kruszcowe). Dalsze rozdziały na ogół są omówieniami jednej lub kilku publikacji z przedstawieniem krótkiego życiorysu autora oraz tła historycznego w jakim prowadził badania (jeden z rozdziałów jest np. poświęcony omówieniu *Ziemiorodztwa Karpatów* S. Staszica). Są jednak rozdziały inne, np. o pierwszych górnikach w Tatrach.

Bez wątplenia autor zebrał istotną literaturę niezbędną do tego opracowania. Jego książka ma tym większą wartość, że drugiej takiej nie tylko nie posiadamy w Polsce, ale również i w Czechosłowacji, gdzie z zakresu historii Tatr opublikowano bardzo dużo rzeczowych rozpraw naukowych. Wartość omawianej książki polega również na tym, że zawiera ona dużo wypisów ze słabo na ogół dostępnej literatury obcej. Niezależnie od tego wartościowe i oryginalne są zamieszczone przez Szaflarskiego mapki penetracji poszczególnych grup dolin i masywów tatrzańskich, sporządzone na podstawie treści analizowanych publikacji (np. R. Townsona, S. Staszica, S. Goszczyńskiego, L. Zejsznera). Ważny jest i w pełni uzasadniony wniosek Szaflarskiego, że wbrew sądom dotychczasowym, eksploracja Tatr (zwłaszcza Wysokich Tatr) to nie tylko dzieło Niemców spiskich, ale także Polaków oraz innych podróżników, m. in. z krajów niemieckich, Anglii, Szwecji. Polacy przyczynili się w dużym stopniu do poznania Tatr zwłaszcza w XVIII i XIX w.

¹ Por. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 17: 1972 nr 4 s. 773—775.